

DISSERTATIO EXEGETICO-  
THEOLOGICA,

DE

VERBO ABBRE-  
VIATO,

ex

*Rom. IX, 28. collat. cum Jes. X, 23.*

Quam

ADSPIRANTE DIVINA GRATIA,  
ET CONSENTIENTE MAXIME REVER. THEOLOGOR. ORDINE  
IN ILLUSTRIS ACADEMIA ROSTOCHIENSI

PRÆSIDE,

ZACHARIA GRAPPIO,

SS. THEOL. D. EJUSDEMQUE PROF. PUBL.  
ORDINAR. & AD ÆDEM CATHEDRALEM  
D. JACOBI V. D. M.

RESPONDENS

JOHANNES AURELIUS,

GOTHOBURGO-SVECUS.

*Ad d. 9. Julii A. O. R. MDCCX. publico placidoque  
Eruditorum Examini submittit*

H. L. Q. C.

ROSTOCHII,

Typis NICOLAI SCHWIEGEROVII, Ampliff. Senat. Typographi.

Coll. diss. A  
72, 42

54. A. 172 (42)

~~54~~ 54

~~54~~ 54

VIRO

*Præ-Nobilissimo, Amplissimo atque  
Prudentissimo*

DOMINO  
DN. SEBASTIANO  
THAM,

Illustris Reipublicæ Gothoburgensis Senatori Gra-  
vissimo Meritissimoq̃, Templi S. Christinae ut &  
Nosocomii Inspectori Fidelissimo,

*Domino Patrono atque Evergetæ  
æternum suspiciendo, devenerando*

*Has qualescunque studiorum Academico-  
rum primitias ob beneficia plurima & planè paterna  
in me hætenus collata*

*in signum gratissimi animi consecrare,  
& porrò sui memoriam cum devoto*

Voto pro incolumitate atque felicitate de publico  
optima merentis commendare voluit,  
debut.



JOHANNES AURELIUS.



כְּלֵהוּיִם

# PROLOGUS!



Onumentum tristis illius devastationis corporalis populi Judaici inter alia est nummus multis servatus & visus, in quo effigies mulieris sub arbore sedentis & plorantis cum inscriptione: *Judea capta*, ex altera vero parte simulacrum *Titi Vespasiani* reperitur, vid. *Jo. Hoornbeeck in tr. de*

*Convincend. Jud. in Proleg. §. 5. p. m. 5.* Non vero tam misera potest esse externa hæc populi Judaici facies, quam interna Ejusdem. Capta est Judæa corporaliter & adhuc dum capta est nec libera. Sed non corporaliter tantum, verum etiam, quod eo magis dolendum est, Spiritualiter. Quam faciem si in alio nummo quis depingere vellet, exculperet in altera parte ipsam Satanæ effigiem, in altera ipsam hanc mulierem sub arbore non quidem plorantem, sed serenâ potius fronte ridentem, mediis in catenis, cum eadem, sed paulo immutatâ inscriptione: *capta est Judæa sed captivitate acceptâ.* Non sine lacrymis autem nos imaginem hancce meditari possumus, dum nobiscum pensitamus antiquam quondam populi hujus splendorem, quo inter omnes gentes totius Universi eminebat, dum peculium erat ipsius DEI, & ecce illud jam sub potestate Satanæ captivum! peculium Satanæ! Et quod magis adhuc plorandum, lubenter sic catenas suas gestat, *scire nolens, quæ ad pacem suam faciunt Luc. XIX, 42.* Dubitasne adhuc? aspice populum in Christum Servatorem nostrum blasphemum, introspecte ipsa sacra, supersticiosos avitos mores, & vincula hæc captivitatis hujus spiritualis quam maxime deprehendes, & exclamabis: Heu quantum mutatus ab illo! Quo in malo etiam perseverabit gens desperatissima. Quærisne ejus causam? Ecce populi malitiam summam! *Indurarunt enim corda sua, atque hinc factum est, ut audierint, sed non intellexerint, ut viderint; sed non cognoverint, impingvatum est cor ipsorum & aures ejus aggravata ac oculis oblitati, ne viderint oculis suis & auribus suis erudierint & cor ipsorum intellexerit, conversumque fuerit:*

Verum enim vero O ineffabile DEI consilium! O impervestigabiles ejus vias! qui pro imperscrutabili illa sua sapientia nihilominus tamen quosdam adhuc ex deperditissima illa gente salvare novit, ut exclamare debeamus! Ω Βάθ! Hoc est quod nobis exhibet λόγος ille συλετμημένος, de quo ex Rom. IX, 28. collat. cum Jes. X, 23. pauca quaedam commentari jam jam placet. Quo autem ordine procedamus, perplacet nobis hac vice vel extemporaneum saltem discursum formantibus *methodus Erotematica*, quâ potissimum ea, quæ de Verbo illo abbreviato occurrunt, certis quibusdam quæstionibus complecti studemus. Adsit nobis Divina Gratia omniaque dirigat in Æterni sui Nominis gloriam, veritatisque inquisitionem propter Vulnera Dulcissimi Servatoris Nostri! Amen.

Dictum Apostolicum, circa quod Erotemata nostra versantur hoc est: λόγον συλετμημένου ποιήσει Κύριος Ἰησοῦς Χριστός ἐπὶ τῆς γῆς.

Syrus à Gutbirio editus ita expressit: ונעבריה מריא על ארעה i. e. *faciet illud Dominus super terram.* Nimirum, quemadmodum ex præcedentibus repetendum est: מלהא Verbum illud quod גזם accidit. Pro quo quidem alii Codices legunt גרם *consummavit*, annotantibus Mart. Trostio in *Lexico Syriac.* voc. גזם p. m. 143. vid. & Tom. 6. *Bibl. Polyglott. Anglic.* p. m. 54. & Jo. Buxtorf. in *Lexico Chald. Syr.* in voce גרם pag. m. 100.

Eadem ferme & *Arabs* & *Armenus* aliæque versiones habent, B. Seb. Schmidt. in versione suâ latina ita: *Verbum concisum faciet Dominus in terrâ.* B. Lutherus ita: Der HERR wird dasselbige steuren thun auff Erden. ut alias versiones hâc vice prætereamus.

Dictum Propheticum ita sonat: כלה ונחרצה ארני יהוה צבאות עשה בקרב כל הארץ

Quæ verba Chaldaeus ita expressit: ארי גמירא ושיצאהי i. e. *Quoniam consummationem & perditionem DEus Dominus exercituum fecit cum impiis in medio terræ. LXX. Interpretes*, quos Apostolus procul dubio secutus ita: λόγον συλετμημένου Κύριος ποιήσει ἐν τῇ οὐρανόθεν ὅλη. B. Seb. Schmidt ita: *Consummationem & definitionem Adonai Jehovi Zebaoth. (est) faciens in totâ terrâ.* B. Lutherus: Der HERR HERR Zebaoth wird ein Verderben gehen lassen / und demselben doch steuren im ganzen Lande. Reliquas versiones, cum nihil singularis habeant, merito hâc vice tacemus.

QVÆ.

# QVÆSTIO I.

*Quenam hujus dicti potiores attendendæ Circumstantiæ  
externa, qui namque affectus?*

## §. I.



Ræ aliis quam maxime huc spectat dicti hujus præsentis nostri auctor. *Primarius* quidem est Spiritus S. uti totius S. Codicis, ita etiam cujusvis ejusdem particulæ. *Secundarius* vero hoc loco est *vel scribens vel loquens*. *Persona scribens* in loco Apostolico est D. Paulus totius hujus Epistolæ ad Romanos auctor, de quo Commentatores in Prolegomenis in hanc Epistolam passim, quique alias introductiones in S. codicem scripserunt. *Persona vero loquens*, cujus verba jam adducit Apostolus, est Propheta *Jesaias*. Alias quidem Propheta DEum quoque & Messiam perorantem introducere solet; hoc loco vero ipse Propheta *Jesaias* quamvis utique *Θεός μου* loquitur, quare & Apostolus expresse *Jesaiæ clamantis* seu *loquentis* mentionem facit. Adducit autem Apostolus Prophetæ verba, quod præ aliis probe hic notandum est, non quidem, prouti ab ipso in idiomate Hebræo sunt prolata, sed prouti à *LXX. interpp.* in Græcum sunt translata, quæ quidem ratione primæ translationis non fuere *Θεός μου*; per citationem tamen hancce *Θεός μου* utique in tantum, quantum conveniunt, canonizantur.

§. II. Spectat huc etiam *persona*, ad quam verba hæc proferuntur. Et quidem Paulus ea scripsit *Romanis*. Qui autem, quod omnino observandum, non tantum Cives fuerunt: sed & inquilini Græci & Barbari c. 1. v. 14. Gentiles c. 11. v. 31. Judæi, quorum sub *Tiberio & Claudio* 8000. Romæ commoratos fuisse testatur *Josephus l. 17. antiqv. c. 12.* qui quidem per unum baptisma perque unam fidem ad DEum unum erant adducti ingenio nihilominus multum adhuc inter se dissidentes deque prioritatis dignitate contendentes. Neque vero *Conversis* tantum; sed & *convertendis* eadem voluit dicta, vid. B. Dn. D. *Dannhæwer. in Disp. de profund. divit. & sap. & cognit. DEI ex Rom. XI, 33. sqq. c. 1. §. 8. p. m. 22. sqq.* Adeoque nunc in inter-

pretatione Epistolæ hujus probe dispiciendum, quibuscum potissimum agat Apostolus nunc hoc vel illo loco. Præsentem quod concernit, agit Apostolus potissimum cum Judæis in lege Justitiam suam quærentibus, prærogativas suas spirantibus, seque ambitiose præ Gentilibus efferentibus, & argumenta sua propterea proferentibus. Quibus solvendis se accingit Apostolus c. IX, X, & XI. Eisdem etiam alloquitur Propheta, quamvis in alio quodam statu tum constitutos. Quippe ob invasionem, quam Rex Israël & Rex Aram intendebant, Rex Judæ Ahas sat alias animosus in prævaricando deposita omni confidentia cum populo suo instar arborum Sylvæ à vento coeperat moveri, & metu perculsus, quid factu opus esset incertissimus, ad Tiglat Palescher vero de fœdere sollicitantem legationem meditabatur 2. Reg. XVI, 5. sqq. Jes. VII, 1. sqq. Ad hos nunc adeo consternatos tota hæc Prophetæ Jesaia Oratio est directa. Equidem R. Salomo Isacides in Comment. in h. l. in Bibl. Buxtorf. putat, sermonem hunc esse directum ad Regem Hiskiam. Sic namque dicit. אמר לחוקיהו הנביא עם יהיה עמך כחול הים וגו' Ad Hiskiam loquitur Propheta: si erit populus tuus sicut arena maris. Idem & sentire videtur R. David Kimchi, qui explicationem simul de 10. tribubus facit, quando in Bibliis Buxtorffianis in h. l. ita: וזה אומר על עשרת השבטים האל שגלו והשאר יהודה ובנימין שבו לאל בימי חוקיהו והושועם i. e. Et hæc dicit de 10. tribubus, quæ abductæ sunt, cum reliquiæ Juda & Benjamin converterentur ad Deum diebus, Hiskia, & liberasset eas Deus à manu Regis Assyria. At vero nullum vestigium est in textu, quod vel de 10. tribubus, vel de Rege Hiskia hic sit sermo. Complementum namque vaticinium hocce habet in N. T. teste infallibili Paulo in præsentem nostro loco Apostolico. non ergo ad Hiskiam compellatio hæc fieri potuit. Neque etiam convenit hoc vaticinium temporibus Hiskia. Hinc ergo Rabbinos rectissime rejicit B. noster Dn. Sam. Bohlius in Commentar. Bibl. Rabbin. super orat. tert. Esa. c. 16. p. m. 227., & contra putat, potius ad Jacobum Patriarcham jamdudum demortuum sermonem huncce esse directum. Sic namque existimat, obijci potuisse: Si pauci convertendi sunt, pauci itidem remanebunt in terra, plurimi excidendi, plurimi damnandi. Ubi robur & adimpletio promissionis factæ patribus, quod semen ipsorum cum arena maris certaturum sit? Quare jam autumat Bohlius, converti orationem ad  
cum

eum, cui hac promissio est facta & inpr. *Gen. XXVIII.* inq; hunc modum responderi: *Quod tibi Jacob est promissum re ipsa præstabitur. Nam semini tuo hæc promissio facta est, non ergo semini Sodom & Gomorrhæ. Dedi filiis tuis terram hanc, multiplicabuntur etiam ut cum arena maris certare poterint. Ergo esto, sint jam tui filii, sicut arena maris, tamen tantum pauci jam servabuntur. Nam consumptio concisa inundans est justitiam. Nam consummationem facit Dominus &c.* Sed nihilominus tamen & ad Judæos tunc temporis facta hæc allocutio spectat. Quibus adeo & Propheta & Apostolus hæc verba voluerunt dicta esse.

§. III. Circumstantiæ temporis & loci itidem hic considerari solent. Sunt autem illæ in præsentis dicto Apostolico eadem, quæ totius Epistolæ. Præ aliis saltem notari potest *circumstantia temporis*, quod fuit initium N. T. & Ecclesiæ plantandæ, atque ex Judæis & Gentilibus colligendæ. Quo tempore scilicet Judæi in fide adhuc infirmi, vel etiam pertinaces non percipiebant vias hæc Domini, quod & Gentiles ad Ecclesiam N. T. pertinerent, inde variæ tentationes, & præconceptæ opinioniones de prærogativis suis, quæ & plane degenerabant in dissidia, dum præ Gentilibus efferre sese conarentur. In quibus autem componendis jam occupatus est Apostolus. *Prophetam* quod concernit, tum jam indicavimus generaliter, quando hæc verba protulerit, nempe illo tempore, quo ob imminentem, & attentatam hostium invasionem & Rex & subditi magno tremore perculsi. Quæ circumstantia generalis sufficere hac vice potest. Specialius *R. Aben Esra in b. l. de hoc tempore ita*: *זמן הנביאה היתה בתחילת מלכות אחא* *Hæc Prophetia facta est in principio Regni Achas.* Et ad huc specialius omnia inquisivit *B. Dn. Boblius, l. c. c. 1. p. 5. sq.* Quæ vero prolixius adducere hac vice instituti ratio non permittit, inprimis cum & præsentis nostro dicto tantam adeo non affundant lucem. Quam ob causam & de Circumstantiâ *Loci* prolixè non disputamus, utrum fuerit extremitas illa aquæ ductus piscinæ superioris ad semitam agri fullonis, cujus fit mentio *Jes. VII. 3.* Ut quidem putant, qui capita hæc *Jesaiæ 7. 8. 9. 10. 11. 12.* pro una continuata oratione habent, ut *B. Boblius l. c. p. 13. seq.* num vero alius fuerit locus, si cum aliis in hisce capp. distinctas orationes quis velit statuere. Quæ vero cum jam scopo nostro non inserviant, merito mittimus.

§. IV.

§. IV. Ex *affectibus* notari potissimum potest ille auditorum, de quo vero ex circumstantiis jam allatis, impr. temporis judicari potest. *Paulus* egit cum judæis tum temporis arrogantibus, jactabundis, gloriantibus, ferventibus, Zelantibus, æmulantibus, ac invidentibus. Contra vero *Jesaias* habuit quidem auditorium maxime timidum & desperandum ferme ob imminens belli periculum; attamen & in spiritu simul respiciebat futura illa N. T. tempora, de quibus cum ipsi sermo est, prævidet omnino nonnullos forte ea, quæ prædicebat, sibi non persuasuros; sed forte de prætensis prærogativis suis corporalibus gloria-turos. Atque hinc & ad horum genium jam stylum suum attemperavit Propheta, quemadmodum ex scopo patebit. Et hac ratione Apostolus cum Propheta quam optime convenit.

## QVÆSTIO II.

*Quisnam Dicti præsentis scopus?*

§. I.

**D**icti nostri Apostolici scopus eruitur ex connexionione cum antecedentibus. Jam equidem institutum nostrum non est, prolixius integrum hoc *caput IX.* resolvere, aut contra Calvinianos aliosque scopum Apostoli vindicare. Quod præter Commentatores Nostratum passim, & alii sat solide jam præstiterunt v. g. B. Dn. D. *Dannhauser.* in *Disp. de profund. divit. c. 1. §. 9. sqq.* B. Dn. *Jo. Schröder.* in *anal. c. 9. Ep. ad Rom. Enchirid. Theol. annex. p. m. 449. sq.* B. Dn. D. *Fridem. Bechman.* in *pecul. disp. quæ est inaug. D. D. Treuneri exhib. Sciagrapt. Anal. 9. cap. ad Rom.* B. Dn. D. *Val. Alberti* in *disp. de probata probationis de absolut. elect. & reprob. improbat. ex Rom. 9. Lips. Ann. 1688.* hab. B. Dn. D. *Jo. Winckler* in *der kurzern Erklär. der schwersten vers des IX. Cap. an die Römer* in *Append. der Außführl. Betracht. über etl. Spr. H. Schrift.* Quod scriptum & seorsim prodiit. Idem & videtur velle recens aliquis *Anonymus* in *der vorstchtigen Erklärung des IX. Cap. an die Römer/ ex Lat. in germ. transl. Ann. 1708.* ut alios nunc taceamus. Sed nos breviter saltem ea notamus, quæ lucem aliquam dicto nostro dare possunt. Sic autem Apostolus in antecedentibus ostenderat contra Judæos, non carnalem generationem, quam adeo jactitaverant; sed unice gratiam Christi

11



sti causam esse veræ filiationis DEI, idque exemplo duorum filiorum *Isaaci* probaverat, vide id perquam solidissime deductum à *B. Wincklero l. c.* Ex eo nunc forte objici poterat, redundare in DEum injustitiam quandam, quod non habeat rationem carnalis generationis, atque sic non tribuat id ei, cui id debeatur? Ad *objectionem* hanc responderat Apostolus *v. 15. 16. 17. 18.* Adversus ea porro excipiebant Judæi gloriabundi *v. 19.* Quod si ita à voluntate DEI omnia pendeant, injuste se accusari, addita ratione, neminem voluntati ipsius restitisse, ut quidem Pharaon, de quo in præcedentibus sermo fuerat, quare & adhuc supersint, nec à DEO deleti per iram ipsius. Sed & ad hæc *respondet* Apostolus (1) ad objectionem ipsam: *quid accusat?* regerendo, neminem hominum litigare posse cum DEO, impr. eum quem DEus vult præparare ut vas misericordiæ, qui tamen malitiose resistit, ut qualis quidem jam erat excipiens hæcce. Non posse istiusmodi hominem DEO contradicere, quemadmodum figmentum factori, & lutum figulo non potest obloqui, ita multo minus hominem malitiosum, gratiæque DEI præfracte resistantem DEum arguere posse, utpote qui in istiusmodi homine graviores reperit causas, quare eum rejiciat, quam quidem figulus in luto, *v. 20. 21.* (2) ad objectionis rationem: *voluntati ejus quis resistit?* &c. hæc reponit: DEum quidem utique iram suam demonstrare posse resistantibus voluntati suæ, & potestatem ejus hic æque liberam esse erga vasa iræ, ac potestas figuli est erga lutum; sed tamen dirigere DEum hanc potestatem suam in commodum vasorum misericordiæ, proptereaque longanimitate uti, quia nihilominus tamen nonnulli semper, quam minimus etiam eorum numerus, convertuntur, *v. 22. 23.* Tandem autem nunc ostendit, quinam illi sint? Esse nimirum non tantum Judæos; sed & Gentiles, qui & earundem, quamvis Spiritualium prærogativarum, quas sibi solis prætendebant Judæi, debebant fieri participes, *v. 24.* Hos ex plane singulari misericordia vi vaticinii ex *Hoseâ, v. 25. 26.* illos autem itidem quidem ex Gratiâ, sed non etiam sine singulari judicio in eos, qui ex tanto numero Gratiæ huic malitiose resisterunt. Idque probat ex *Vaticinio Jesaie cap. X.* ubi prædictum, quod quamvis quidem magnus sit populi numerus, paucos tamen saltem esse salvandos, ut adeo non haberent, quod de carnali generatione sua gloriarentur, & simul viderent, quomodo non in omnes propter malitiosam resistantiam DEus iram suam & justitiam ma-

B

nifestare

nifestare statim, sed & propter hos paucos longanimitate uti voluerit. Verbum enim confecisse Dominum, Verbumque concisum fecisse v. 27. 28. Scopus ergo dicti nostri est, ostendere rationem, quare adeo pauci salventur, & ob quos tamen reliquorum animabus haecenus parcere voluerit DEus, nempe esse decretum illud divinum ex ingenti illo Judæorum numero, qui temporibus ultimis Reip. Judaicæ reperiantur, paucos illos salvandi, quorum fidem ab æterno præviderit DEus, qui nimirum Messiam illum tempore N. T. essent agnitori & recepturi præ illis, qui eundem malitiose rejecturi. Ob hoc ergo decretum non delevit unà vice omnes & singulos Judæos; sed ob credituros & propter meritum Christi fide apprehensum salvandos pepercit & animabus contumacissimorum ac resistentium, quemadmodum & quotidie accidit.

§. II. Scopum Prophetæ quod concernit, neque hic prolixitati indulgere fert animus, ut varias variorum sententias examinemus. Sed id unicum saltem observamus. Postquam Propheta in antecedentibus, ut animos populi à Rege Assyriorum averteret, interitum ejusdem prædixisset, jam *versu 20 c. X.* incipit agere de felicitate N. T. ut erigeret timidos in populo, prædicendo, residuum Israel conversum iri ad Dominum. Ne vero sese efferant Judæorum animi, non sine emphasi idem repetit v. 20. additâ v. 22. magnâ notula, quasi dicat: *Notanter & ter dixi, quod residuum Israel reversurum sit ad DEum. Volui namque diligentissime observari. Prædico enim vobis tanquam certissimum, quod quamvis populus Israel futurus sub N. T. sicut arena maris, non tamen omnes; sed electi ex eo ad Messiam se conversuri sunt, contra, quam jamjam incipiunt sibi multi imaginari, quemadmodum sic connexionem cum Brentio facit Seb. Schmidt in Comment. in Jesa. in b. l. p. m. 116.* Licet ergo sic multi forte sub specie multarum prærogativarum aliud promitterent; nihilominus tamen stat sententia: Pauci saltem reliquentur. Atque futuri hujus eventus nunc redditur ratio, petenda scilicet à decreto divino, prævisam habente Judæorum contumaciam, ac impoenitentiam impr. tempore N. T. quo Resp. Judaica ultimum suum habitura erat terminum, & ex quorum contumacissimorum alias numerosissimo coetu pauci tamen hi convertendi & ob fidem suam salvandi forent, quam fidem sic præviderat DEus *vers. 22. & 23. conf. adhuc Seb. Schmidt l. c.*

QVÆ-

## QUÆSTIO III.

Num per Verbum abbreviatum intelligatur hoc loco  
Evangelium, ejusque prædicatio?

§. I.

**Q**uamplurimi ex Patribus λόγον συντετμημένον explicarunt de Evangelio, ejusque brevitæ præ antiquæ legis laciniosa amplitudine juxta illud Bartholomæi relatum à Dionysio Pseudo-Areopagita de Myst. Th. c. 1. Theologia plurima & minima, Evangelium latum & magnum, parvumque & concisum. Sic & Tertull. l. 4. contr. Marcion. p. m. 219. Quomodo, inquit, decisum sermonem faciet Dominus in terrâ. Compendiatum est enim novum testamentum, & à legis laciniosis oneribus expeditum. Et Cyrillus Alexandrinus in Comment. in c. 10. Jes. Tom. 5. Opp. p. m. 130. eundem in modum verbum hocce interpretatur. Sic namque scribit: Verbum concisum, seu abbreviatum fecit DEUS in orbe terra. Lex enim per Moysen data per longas ambages venit & contorto quodam circuitu, quod utile erat indicavit, per anigma & umbram vix subinnuens, quod ad usum, atque utilitatem pertinet. Salutaris autem & Evangelica Oratio nobis brevis est, & veluti concisa, ac contracta, nudam habens veritatem, & vitæ viam planam constituens, non impedita difficultatibus, non obscuris præconiis obvelata &c. Sic & Hieronymus in c. 10. Jes. Tom. 5. Opp. p. m. 46. Abbreviatus autem atque perfectus sermo evangelicus est: qui pro cunctis laciniosa legis ceremoniis, dedit præceptum brevissimum dilectionis & fidei, ut quod nobis fieri noluerimus ne fecerimus alteri, unde & dominus in Evangelio: in his inquit duobus mandatis pendet omnis lex & Prophetæ. Idem D. Chrysostomus Homil. 16. in Ep. ad Rom. Tom. 4. Opp. in N. T. p. m. 243. habet, cujus verba ex versione latina ita sonant: Quod autem ait (nempe de sermone abbreviato) hunc habet sensum: non opus est circuitione, non laboribus non afflictione ea, quæ ab operibus legalibus existit, sed magno cum compendio salus præsto erit. Tale quid enim est fides in paucis verbis habet salutem. Si enim confessus fueris ait, in ore tuo Dominum Jesum, & credideris in corde tuo, quod DEUS illum excitaverit à mortuis, salvus eris. Vides quid sit: sermonem abbreviatum faciet Dominus in terra? & quod sane mirum i. e. quod videlicet brevis hic sermo non sa-

B 2

lucens

lutem modo sed & justitiam attulit. D. Augustinus paria habet in *Exposit. quarund. propos. ad Ep. ad Rom.* Tom. 4. Opp. p. m. 1207 Verbum enim consummans & brevians faciet Dominus super terram. Remotis enim innumerabilibus & multiplicibus sacramentis, quibus Judaicus populus premebatur, per misericordiam DEI factum est, ut brevitate confessionis fidei ad salutem perveniremus. vide & eundem in *Ep. 205.* p. m. 837. D. Ambrosius in *præfat. ad Ep. ad Galat.* Tom. 5. Opp. p. m. 326. ita: non cernunt sensum *Esaiæ Prophetæ* inter cetera dicentis: Verbum enim consummans, & brevians in æquitate: quia verbum brevium faciet Dominus super terram. Si ergo hæc dicta intelligerent, à lege recederent scientes à prædicatione Joannis Bapt. legem jam cessare ut sola fides sufficiat ad salutem abbreviata ex lege. Præprimis & *Cæcil. Cyprian.* in *tr. de Orat. Domin.* p. m. 151. prolixius mentem suam hic exponit, inter alia & his verbis: Quid mirum fratres dilectissimi, si oratio talis est, quam DEUS docuit, qui magisterio suo omnem precem nostram salutari sermone breviavit? Hoc jam per *Esaiam Prophetam* fuerat ante prædictum, cum plenus Spiritu S. de DEI majestate ac pietate loqueretur verbum consummans inquit & brevians in justitia: quoniam sermonem brevium faciet DEUS in toto orbe terræ. Nam cum DEI sermo Dominus noster J. C. omnibus venerit & colligens doctos pariter, & indoctos, omni sexui atque ætati præcepta salutis ediderit: præceptorum suorum fecit grande compendium, ut in disciplinâ cælesti discipulorum memoria non laboraret. Sed quod esset simplici fidei necessarium velociter disceret. Sic cum doceret, quid sit vita æterna, sacramentum vite magna & divina brevitate complexus est dicens: Hæc est autem vita æterna, ut cognoscant te solum & verum DEUM, & quem misisti Jesum Christum. Item cum de lege & Prophetis præcepta prima & majora decerperet: audi inquit Israel, Dominus DEUS tuus DEUS unus est. Et diliges Dominum DEUM tuum de toto corde tuo, & de tota anima tua, & de tota virtute tua: hoc est primum mandatum, & secundum simile est huic: diliges proximum tuum tanquam teipsum. In his duobus præceptis tota lex pendet & prophetæ. Et iterum, quæcunque volueritis faciant vobis homines bona, ita & vos faciatis illis: Hæc est enim lex & Prophetæ. Eidem interpretationi ex antiquioribus adhuc favent *Justin. Mart.* in *dial. cum Tryph. de ver. Relig.* p. m. 290. *Theodoret.* in *Ep. ad Rom. cap. 9.* Tom. 2. opp. p. 32. Gaudent.

*Gaudent. Brixienſis ſerm. de Maccabæis, Euseb. Pamphil. de demonſtrat. Evang. l. 2. c. 4. p. m. 64. & ut alios nunc taceam Origenes quoque l. 2. in Ep. ad Rom. Tom. 3. Opp. fol. m. 197. col. 4. ſq. hunc dicti noſtri ſenſum dat: poſſumus autem & totius doctrinæ verbum dicere breviatum, ut quod prius lex & Prophetæ continebant in latitudine præceptorum veniens Dominus pronuntiaret: Et diceret, diliges Dominum DEum tuum ex toto corde tuo: ex totis viribus tuis: & ex tota anima tua: & proximum tuum ſicut te ipſum. In his duobus mandatis pendet omnis lex & Prophetæ. In quo evidenter Prophetas & legem duobus his ſermonibus breviavit. Antiquioribus his calculum ex recentioribus adjiciunt Heſtor Pintus in Comment. in Jeſ. Tom. 1. opp. p. m. 110. quamvis eodem loco & aliam proferat ſuam ſententiam de ſtatuto nimirum quodam divino, & Clarius, qui partim in Jeſa. Tom. 1. Criticor. Sacr. p. m. 2364. partim in Ep. ad Rom. Tom. 4. Crit. p. 2688. de compendioſa fidei prædicatione compendioque ſalutis explicat hoc verbum abbreviatum, & legis fatigationibus id opponit. Vide & alios apud Polum in Synopf. Critic. in h. l.*

§. II. Præſupponimus nos, non eſſe ſermonem de quali quali-  
cunque accommodatione ex piâ quâdam interpretis alicujus meditatione facta; ſed de vero ac genuino ſenſu ab ipſo Spiritu S. intento. Priori modo concedimus, piam aliquam meditationem inſtitui forte poſſe, quemadmodum & B. Dn. D. Scherzerus in Brevic. Theol. in præfat. ad lect. inde anſam quandam ſumſit cogitandi de verbo quodam abbreviato, docendique compendio, quod & in hoc ipſo Breviculo expoſuit. Poſteriori vero modo λόγος σου Ἰηουηουέου non reſpicit doctrinam illam Evangelii ita abbreviatam, ut quidem hætenus ex adductis testimoniis percepimus. Nam (1) ſi inſpiciatur contextus tam Prophetæ quam Apoſtoli plane nulla hic eſt connexio. Agitur enim utrobique de paucis quibusdam ex numeroſiſſimo illo Judæorum numero convertendis. Jam vero qualis connexio: pauci ſaltem ex Judæis convertentur, quia nimirum Evangelium ſuum dedit DEus, ex lege abbreviatum? connexio certe nulla. (2) nec interpretatio reſpondet ipſi verborum ſenſui. Potiſſimum hic reſpicendus eſt fons Hebræus, cum quo neceſſario & Græcus conciliandus eſt. Jam vero τὸ ἵνα πάντες ἔσονται υἱοὶ Θεοῦ plane nullo modo ſignificat abbreviatam illam Evangelii doctrinam, uti ex ipſis vocibus eſt ad oculos, non ergo & græca λόγος σου Ἰηουηουέου huc trahi poſſunt, (3) interpretatio hæc

etiam est contra analogiam fidei. Nam (a) legem DEI perfectissimam & immutabilem facit mutabilem, quasi aliquid de ea abbreviari posset, quod est contra expressam literam *Deut. IV. 2. c. XII, 32.* (B) Christum facit novum legislatorem, & veteris legis abrogatorem, cum tamen Christus venerit, non ut abrogaret, sed ut impleret legem *Matth. V, 17.* (γ) aperte legem cum Evangelio confundit. Quæ tamen confusio quam maxime est evitanda. Hinc *Beza in not. ad c. 9. Rom.* iudicat, nonnullos præsertim Græcos Hebrææ Lingvæ prorsus imperitos non recte ita interpretatos esse. Sic & ex ipsis Pontificiis, qui præ aliis sententiæ huic favent *Cass. Sanct. in Comment. in Jes. p. m. 131.* quamvis fateatur se amplecti illorum Patrum sententiam, qui hic aut DEI filium, aut Evangelium intelligunt; simul tamen testatur, se non totum abire in hanc sententiam. Quamobrem & plane aliam affert interpretationem: *Cornelius à Lapide* hunc sensum non quidem *literalem*, at tamen *Symbolicum* vocat & *allegoricum*, in *Comment. in Jes. p. m. 157.* & in *Comment. in Ep. ad Rom. p. m. 137.* Sed ex hypothese Pontificia loquitur, uni dicto varios passim sensus affingens; quæ vero hypothesis satis superque jam est explosa.

## QVÆSTIO IV.

*Num Verbum abbreviatum denotet Symbolum Apostolicum, vel etiam pericopas Evangelicas?*

### §. I.

**N**onnulli *Symbolum Apostolicum* per hoc *verbum abbreviatum* intellexerunt. Inter quos esse videtur *Origenes*, qui præter illum sensum jam supra recensitum *l. c.* & hunc dat: *potest verbum brevium dici fides Symboli quæ credentibus traditur, in qua totius mysterii summa paucis nexa sermonibus continetur.* Eodem modo *Ruffinus* initio explicat, in *Symb.* per verbum illud intelligit regulam fidei, s. *Symbolum Apostolorum* tam paucis tam multa complexam. Idem habet *Cassianus l. 6. de Incarnat in Operibus Damasceni p. m. 1272.* *Symbolum*, inquit, ut scis ex collatione nomen accepit quod enim græce *σύμβολον* dicitur, latine collatio nominatur. Collatio autem ideo, quia in unum ab Apostolis Domini totius Catholice legis fide quicquid per universum diversorum voluminum corpus immen-

f. 20

sa funditur copia totum in Symboli colligitur brevitate perfecta secundum illud Apostoli: Verbum inquit, consummans & brevians in æquitate quia verbum breviatum faciet Dominus super terram. Hoc est ergo breviatum verbum, quod fecit Dominus, fidem scilicet duplicis testamenti sui in pauca colligens sed sensum omnium scripturarum in brevia concludens &c.

§. II. Verum enimvero eandem hæc interpretatio meretur censuram, quam meritus fuit *Christ. Lupus*, qui in *Schol. ad Tertull. c. 20. de præscript. Joannem* in *Ep. II, 10.* ad Symbolum Apostolicum respicere contendit. Et in *Scholiis & dissertat. ad canones & decreta generalium & provincialium Synodor. part. 1. p. 7.* à *Paulo* in *Ep. ad Hebr. c. VI, 1.* per sermonem inchoationis Symbolum Apostolicum exprimi suspicatur, contra quem vid. Magni quondam Theologi, cujus nuperum obitum universa orthodoxa adhuc luget, & lugebit posthac *Ecclesia B. Dn. D. Ittigii Heptad. Dissert. 1. c. 8. n. 9. p. m. 149. sq.* & in *Hist. Eccles. prim. Sec. p. 94.* ubi & de aliis adhuc conjecturis de Symbolo hocce judicat. Circa præsentem locum observamus nos (1) Arduam omnino quæstionem esse, nec evictam, Symbolum illud vulgo Sic dictum Apostolicum, in ea quidem forma, in qua hodie extat, esse ab Apostolis. Nos quamvis quidem adstipulari non possumus *Sandio* qui in *Nucl. Hist. Eccl. l. 2. p. m. 167.* in Concilio Nicæno *Nicænum* quidem Symbolum ab *Homousianis*; *Apostolorum* vero ab *Arianis* esse compositum, neque aliis, quos allegat & refutat *B. Dn. Tenzelius* in *dissert. de Symb. Apostol. n. 10. in Exercitat. Sel. part. 1. p. m. 12.* (*B. quidem Dn. Schurtzfleischium* hic notari nonnulli volunt) qui *Pelagianis* hoc Symbolum tribuunt: Attamen nec *Pontificiis*, *Dreiero*, aliisque assentiri possumus, Symbolum hocce integrum ac verbotenus ab Apostolis esse compositum. Nolo hic prolixè repetere argumenta, quæ alii collegerunt, vid. supra laudatum *B. Dn. D. Ittigium ll. cc. B. Tentzel. l. c. Gisbert. Voët. in Dispp. Sel. part. 1. p. m. 64. sqq. Sam. Basnage in Exercitat. Histor. Crit. de rebus sacris p. m. 471. sqq. Ger. Jo. Voss. de 3. Symb. dissert. 1. aliosque*, quos tacemus hac vice, de quibus *Ittig.* in *Hist. Eccl. Sec. 1. p. 82.* Certe si ab Apostolis fuisset, procul dubio *Lucas* in Actis id memorasset, neque tot accessiones fuissent factæ, de quibus auctores modo citati, quibus adhuc adde *Jacob. Usserium de Rom. Eccles. Symbol. Apostol. vetere p. m. 6. sqq.* & quæ

& quæ sunt istiusmodi argumenta alia. Quæ & ex ipsis Pontificiis acceptarunt *Laurent. Valla, Erasmus*, & nuperrime *Ellies du Pin Tom. 1. Biblioth. qvi etiam suam sententiam adversus Anonymum Censorem* (quem nonnulli volunt esse *Petit didier*) vindicavit in *respons.* quod habetur *Tom. 6. Biblioth. nov. p. 27.* Quod si nunc igitur Symbolum illud nunquam ab Apostolis fuit visum, nec hoc loco λόγος ille συλητημημένον illud ceu immediate Divinum quid significare potuit. (2) posito etiam, non tamen concessio, Symbolum hoc esse ab Apostolis, ne sic quidem in presenti nostro dicto posset intelligi. Nam æque minus ac si de Evangelio exponitur, commoda quædam hic est connexio, de qua jam in *preced. qu.* diximus. (3) nec conveniunt Symbolo huic ipsæ voces in dicto nostro occurrentes, non græcæ: *Verbum enim abbreviatum* procul dubio ita erit explicandum, ut breve quidem sit, non tamen mancum & mutilum: Atque sic in hoc sensu Symbolum Apostolicum istiusmodi verbum dici nequit, quia admodum mancum est, desunt quippe articuli scitu quam maxime necessarii ad salutem v. g. *de Redemptione, de Gratia DEI & meriti Christi universalitate, de Justificatione &c.* vide *Systemata* passim. Multo minus vero Hebrææ voces apud *Jesaiam* occurrentes hic conveniant. (4) Quod si etiam Symbolum hocce intelligatur quoad prima sua initia, quæ B. Dn. D. *Schomerus in Colleg. MS. ad B. Calov. Theolog. & B. Dn. D. Ittig. in Hist. Eccles. Sec. 1. p. 83.* Apostolis tribuunt, nec hoc respici poterit, in eo, qui prætenditur sensu, quia adhuc brevius est, nec cum scopo ac argumento textus interpretatio conciliari commode potest. (5) Autores hujus interpretationis quod concernit, tum inter eos *Origenes* de sententia sua adhuc est dubius, uti ex ipsis verbis ejusdem videre est, si conferantur cum antecedentibus, in quibus plane aliam dederat sensum, de quo vid. *preced. question.* Et præterea etiam notissimum, *Originem*, magis *Mysticum* aliquem, eumque quidem à Sp. S. non intentum, quam *literalem* & intentum sensum indagasse. *Rufinum* multa absurda statuisse, non saltem *Hieronimus*; sed & alii judicarunt. *Cassiani* scripta utrum genuina, adhuc sub judice lis est. Spuria ea esse judicavit *Gelasius.* vid. B. Dn. *Jos. Arnd. in lexic. Antiquit. Eccles. p. m. 1007. & Rivet. in Crit. S. l. 4. c. 17. p. m. 437. sq.* Et si etiam omnia genuina, ne sic tamen auctoritas Patrum nos obligat in Exegesi, imprimis si contrarium necessitas urgeat. Quare & hic

sensus



sensus rejicitur à *Theoph. Raynaudo in tr. de Christo DEO homine l. 2. Sect. 5. c. 8. Tom. 1. Opp. p. 203. sq.* ubi judicat, non esse hoc regulæ fidei particulare, & de toto verbo revelato sic aptius explicari quam de solo symbolo, ut fecit *Athanas. in Ps. 44.* cujus hic locus refertur à *Niceta Heracleensi in Catenâ Psalmorum: Velox est calamus Patris, lex namq; nobis per ductus literarum per obscure significavit ea, quæ ad utilitatem hominum. Salvator vero communis in compendio declaravit nobis voluntatem Patris. Est enim magni consilii Angelus. Et verbum inquit abbreviatum faciet Dominus in universo orbe.* De qua tamen interpretatione jam egimus in *preced. Qu.*

§. III. Alii ex Pontificiis de *pericopis Evangelicis* brevioribus Verbum hoc abbreviatum explicarunt ap. *B. Wellerum in Annotat. in Ep. ad Rom. p. m. 570.* Quid autem de hac sententiâ sentiendum ex hætenus jam jam allatis judicari satis poterit. Vel enim jam allegasse sententiam hanc est refutasse,

## QVÆSTIO V.

*Annon Verbum hoc abbreviatum denotet CHRISTUM?*

§. I.

**E**T de Christo nonnulli Verbum hoc abbreviatum explicare voluerunt. Ex *Patribus* sententiam hanc fovet *Cyprian. l. 2. testimon. adv. Judæos ad Quirin. n. 3. p. m. 32.* ubi probans, Christum esse *Λόγον* hunc quoque citat locum. Ita & ad Christum applicat hoc dictum *Hieron. Ep. 105. ad Hedibiam.* Et pius *Bernhardus Serm. 1. de Nativ. Dom. p. m. 52.* statim in initio his incipit verbis: *Grandis quidem est Dilectissimi hodierna Dominicæ Nativitatis solemnitas: sed dies brevis cogit breviare sermonem. Nec mirum si facimus nos breve verbum, quando & DEUS Pater verbum fecit abbreviatum. Vultis nosse quam longum, quam breve fecit? Cælum inquit (hoc verbum) & terram ego impleo. Nunc caro factum, in angusto locatum præsepio. A seculo ait Prophetæ & in seculum tu es DEUS, & ecce infans est factus diei unius. Eadem & habet alio *serm. 1. in vigil. Nativ. Dom. p. m. 34.* Et *serm. 3. in Annunciat. p. m. 112.* Christum itidem vocat Verbum quidem abbreviatum; sed vivum & efficax, & ancipiti gladio penetrabilius. Ex *recentioribus* quamplurimi ex Pontificiis eidem sententiæ fa-*

C

vent

vent, imprimis *Theoph. Raynaud.* in *tr. de Christo DEO homine l. 2. sect. 5. c. 8. n. 348. Tom. 1. Opp. p. 204. sq.* Ubi inquirat in Prophetæ & Apostoli intentum, quod est juxta eundem, probare, reliquias populi Israelitici etiam si induratissimi salvas fore. Nihil enim potuit ad eam rem confirmandam proponi aptius, juxta eundem, incarnatione verbi, ac reductione in angustum ad operis illius executionem. Hanc interpretationem quoque Idacii Clarii fuisse probat *Raynaudus l. c. n. 349. p. 205. ex diss. Ejusd. adv. Varimodum, quæ extat in Biblioth. Patrum*, ubi ita: *Verbum brevium quod Dominus faciet super terram non imminutionem Deitatis in Filio DEI significat, sed dispensationem susceptæ carnis adnunciat. &c.* Quæ sententia juxta *Raynaudum* totidem ferme verbis legitur etiam apud *Anacletum Ep. 2. in fin.* Provocat quoque ad *Cyprian. & Bernhard. ll. cc.* item ad *Ethereum & Beatum l. 1. contra Elipandum p. 747.* Idem *Raynaudus n. 350. p. 205. sq.* huc refert contractionem ad foramen tanquam prædictæ abbreviationis adumbrationem. & *n. 51. p. 206. sq.* contractionem Eliæ ad orandum & Elisæi super puerum.

§. II. Sed vero & hic præsupponimus, non esse sermonem de quali quâlicunque applicatione; sed de sensu à Spiritu S. intento, dicimus, *λόγον συντετμημένον* huncce non posse explicari de *Christo*. Prob. (1) quia nec hic commoda quædam datur connexio; quomodo enim hæc coherent: pauci saltem ex Judæis fient salvi; reliqui autem propter impenitentiam suam peribunt: Christus enim veniet, & in angustum redigetur. Equidem non male sese explicat *Raynaudus* in applicatione ad Christi exinanitionem; non tamen scopum Apostoli & Prophetæ *æquatum*, & *totalem*: sed *partialem* duntaxat attigit, cum omnino *totalem* debuisset respicere, & sic apparuisset, applicationem minus commode fieri. Non enim Apostolus & Propheta tantum docent, reliquias populi Judaici salvandas esse; sed hoc simul etiam volunt, maximam partem perituram esse. Atque sic connexio illa à *Raynardo* facta commode locum habere nequit. (2) Nec commode ipsa phrasîs Christo competit. Non movebo hac vice quæstionem: num vocabulum *λόγος* præter *Johannem* etiam aliis N. T. Scriptoribus sit usitatum? Quam motam vide apud *Hermann. Wits. in Miscell. Sacr. Tom. 2. Exerc. 3. & Jo. Marck. in Biblicis Exercitat. ad 50. loca V. & N. T. Exerc. 36. n. 5. sqq. p. m. 770. sqq.* Id tamen asserimus, licet quidem Christus recte vocari possit *λόγος*, cum tamen minus recte intelligi hoc loco in integra phrasî quâ

quâ

quâ DEus dicitur λόγον συντετμημένον ποιῆν, imprimis & si conferatur illa phrasis cum loco prophetico, inque eo occurrentibus vocibus Hebraicis כלה ונתרצה ex quibus plane nullum λόγον ὑποσελικῶ convenit. (3) Patrum interpretationes magis piæ sunt meditationes & accommodations quam ipsius sensus investigatio. Et si etiam meditationes hæc pro sensu à Spiritu S. intento venditent, non tamen auctoritas Patrum nobis est pro principio quodam Hermenevtico (4) Contractio illa ad foramen ut & Eliæ ac Elisæ super mortuum, admodum inepte ad stabiliendam hanc sententiam hic adducitur. Qualis enim hæc est comparatio, qualisque adumbratio? De quâ cum ipse Spiritus S. nullibi certiores nos reddat pro sensu quodam Spiritus S. nequaquam habere poterit.

## QVÆSTIO VI.

*An per Verbum abbreviatum intelligatur computus quidam præcisus?*

### §. I.

**S**ic nonnulli apud *Theoph. Raynaud. l. c. & Cornel. à Lap. in Comment. in Jes. p. m. 156. seq.* λόγον huncce explicant per *rationem siue ratiocinium*, aut *supputationem vel computum*, quasi voluerit Apostolus dicere: etiamsi numerus Israelitarum esset ut arenæ maris, h. e. immensus; tamen reliquias futuras salvas, quia qui rationes subducit, qui inquam rationem consummat & abbreviat, est DEus ipse. Unde omnes filios Israel exquisitissime numerabit, & paucissimos illos, qui inter immensam pereuntium multitudinem electi fuerint subducet, & salute potiri faciet. Provocant hi interpretes simul ad *Arabes & Syros*, qui salutem paucorum Israelitarum inter innumerabiles pereuntes ex ea gente loci hujus interpretatione propositam fuisse Apostolo agnoverint. Sententia hæc tribuitur quoque *Gabr. Alvarez*, qui itidem *h. l.* intelligit numerum aliquem præcisum & exiguum Judæorum salvandorum, qui quasi spicilegium aliquod in regnum Messiae sint colligendi. Eandem sententiam etiam habet *Hugo Grotius in h. l. vid. Tom. Crit. 2. p. 2376.* & cum eodem sentit *Henric. Hammond. in paraphr. & annotat. in Nov. Testamentum in h. l. p. m. 51.*

§. II. Sed vero rectissime omnino de hac sententia judicavit *B. Dn. D. Dorschhaus* noster in *Analys. Prophet. Jesaie* non ita pridem à

*Magnif. Dn. D. Fechtio* nostro, Patre nostro in Christo maxime; Venerabili edit. p. 47. Ubi monet, numerum huncce non fecisse DEum: sed invenisse. Et omnino sic est, quoniam alias exinde forte sequeretur, Electionis & reprobationis decretum esse absolutum, quale tamen non est: sed utique fidem aut incredulitatem finalem prævisam præsupponit, & per consequens quoque hunc numerum. Quâ ratione explicatio hæc non foret fidei analogica contra *Rom. XII. 7.* imprimis si ab Adversariis nostris proponeretur. *Hammondum* hic castigavit *Joh. Clericus* in *animadversionibus* suis in eundem cum ipso *Hammondo* editis l. c. p. 52. retinens quidem explicationem de *supputatione*, sed ita applicat: quemadmodum qui rationes diligenter subducit expensi & accepti, videt si quid superfit, & etiamsi exigua est summa eam servat, ita DEum sublati omnibus malis, bonos duntaxat, licet perpaucos, servaturum. Explicatio quidem in se non adeo mala; sed si *Arminianorum* hypothesi nitatur, nec sic in omnibus tuta: vid. de hac hypothesi in *artic. de Prædestinat. B. Dn. D. Christoph. Franck* in *Exercitat. Anti-Limborch. Exerc. 8. p. m. 393. sqq.*

## QUÆSTIO VII.

Num *ἡγο* hic more Hebræorum denotet rem aliquam  
& speciatim ipsos Judæos?

§. I.

Sunt nonnulli qui putant *ἡγο* more Hebræorum hic idem esse ac *πῦρ*, vid. *Polum* in *Synops. in Ep. ad Rom. IX, 28. Vol. 5. p. m. 209.* ita & *Phil. Melancthon* in *Ep. ad Rom. part. 3. Opp. p. m. 1018. explicat.* item *Zach. Ursin.* in *comment. in Jes. Tom. 3. Opp. p. m. 415. & Ludov. de Dieu* in *Crit. S. in Jes. p. m. 198. & 677. Marlorat.* in *Ep. ad Rom. IX, v. 18* Speciatim vero *Cornel. à Lap.* in *Comment. in Jes. p. m. 156.* per rem illam abbreviatam intelligi posse putat, populum Judæorum consumptum, q. d. ita DEus populum suum rescindet ut quod eis erit residuum, videri queat quædam consumptio, & quasi solum vestigium ingentis ruinæ. Eadem hæc quoque videtur esse sententia *Sim. Episcopi* qui in *paraphr. c. IX. Ep. ad Rom. vol. 1. Opp. part. 2. p. m. 398.* hanc loci Apostolici dat paraphrasin: *Ceteros omnes quod attinet, licet eorum turba magna sit, cum iis ita rigide ac severiter (postulante id æquitate*

ac ju-

*ac justitia mea) agam ut nulli superfuturi amplius in terra. Ita at-  
tenuabo imminuam dissipabo extirpabo & pessumdabo eos, uti qui am-  
putare arbores solent, qui ramos omnes hinc inde diffusos ita precise  
aliquando resecant, ut nihil prorsus ex iis oriri deinde possit.*

§. II: At vero nec hæc interpretatio est conveniens. Nam (1) λόγος hoc loco minus accurate explicatur ex more Hebræorum de re; partim quia verbum pro re Græci dicunt ῥήμα, non λόγον, vide Po- lum *loc. cit.* partim & quia sic non satis exprimit vocabula Hebræa, quibus Propheta utitur. (2) Neque satis accurate hæc res de populo ipso explicari posset, quia populus est objectum illud, circa quod verbum hocce abbreviatum occupatur. Jam vero actus cum objecto suo non est confundendus. Deinde & interpretatio hæc minus est analogica fidei, cum rursus absolutum aliquod decretum, aut decretum aliquod intuitu operum factum ex hypothese Pontificia pro fundamento habeat. Quod tamen fundamentum plane est irritum. vide Systemata in loco de Electione passim.

## QVÆSTIO VIII.

*Num Verbum abbreviatum respiciat deletionem quandam  
populi Judaici temporalem à Propheta prædictam,  
& ab Apostolo accommodatam.*

§. I.

**D**E temporali quâdam deletionem explicat locum nostrum *Cornel. à Lap. in Comment. in Ep. ad Rom. p. m. 137.* & quidem ita ut asserat, Prophetam Jesaiam ad literam loqui de Judæis ex vastatione Senacherib reliquis, q. d. Tempore Ezechiae vastatio illa Sennacherib, quæ plurimos Judæorum consumpsit & abbreviavit, i. e. paucos fecit, faciet, ut in paucis reliquis Judæorum superstitionibus, inundet, i. e. instar aquarum exundantium abundet justitia tum puniens impietatem, tum præmians pios. Provocatur ad eventum 2. *Par. XXX, 7.* Paulum vero quod concernit, tum idem *Cornel. à Lap.* docet, allegorice illum hanc sententiam de suis Judæis explicare, q. d. consummatio abbreviata inundabit justitiam i. e. consumam, faciamque finem, & quidem brevissimum Judaismi & Judæorum per *Titum*, ita tamen ut pauci ex iis relinqvantur & convertantur ad Christum &c. Ex Nostrati-

C 3

bus

bus quoque nonnulli sic explicant. Sic namque *B. Dn. D. Georg. Weirich.* in *Comment. in Ep. ad Rom. part. poster. p. m. 54.* docet, Jesaiam loqui de Judæis ex Captivitate Babylonica reversuris. Apostolum vero mystico sensu innuere quod quantumvis Judæorum ingens sit copia; paucissimi tamen futuri sint, qui exorta Evangelii luce ad Christum accursuri sint salutis consequendæ gratia. conf. & *Augustin. Marlorat. in N. T. Exposit. in Ep. ad Rom. p. m. 66.* ac *Martin. Borrhai* in *Comment. in Jes. p. m. 131.* Et *Jacob. Gussenius* in *Comment. Lingv. Hebr. in voce הָרַץ p. m. 210.* & in voce הָרַץ p. 289. seq. de deletionem tantum temporali videtur explicare, dum Hebraicum הָרַץ explicat de tribula instrumento apto ad frumenta ita terenda discutiendaque, ut palea omnis segregetur, tamenque remaneat granum. Atque eo ipso nunc significari destructionem populi non modo determinatam; sed & totalem docet, exceptis exiguis reliquiis, ita ut consumptio hæc sit futura per causam secundam, hostes scilicet ut instrumenta. Et Judæi, ut *R. Abarbanel* aliique de consumptione 10. tribuum saltem explicant.

§. II. Nos quamvis non negemus, & istiusmodi accommodationes in N. T. esse obvias, attamen quod præsentem locum concernit, observamus breviter sequentia (1) licet utique concedamus & Prophetam & Apostolum respicere simul interitum aliquem temporalem populi Judaici, ut adeo non haberent Judæi, quod gloriarentur de prærogativis suis, uti jam supra monuimus ubi de scopo hujus dicti quædam diximus. Verum enim vero (2) & id certum est, non respicere Prophetam deletionem illam temporalem ab *Assyriis* factam; partim quia post fata *Assyriorum* demum ea quæ hic prædicuntur, eventura erant ut integer contextus satis docet, adeo impletio hujus vaticinii non poterit referri ad tempora *Hiskie 2. Par. XXX, 7.* quia tum *Assyrii* adhuc bella gerebant adversus Judæos *c. XXXII, 1. sqq.* partim & quia sic saltem de 10. tribubus hic foret sermo; cum tamen hoc loco & potissimum cum tribu Judâ Prophetam agat. Sic neque (3) de Judæis ex *captivitate Babylonica* reversuris Prophetam videtur agere. Quippe cujus rei plane nullum reperitur vestigium. Præterea & ex *captivitate Babylonica* non reliquæ saltem quædam; sed quam plurimi magno cum numero fuere reversi. Sed (4) omnium probabilissimum est, Prophetam Jesaiam suo in loco respicere tempora N. T. in quibus adeo pauci ex Judæis Messiam sint agniture, atque sic salvandi præ iis, qui æternum perituri

perituri quia Messiam repudiaturi essent. Quæque tempora N. T. simul tempus totalis Reip. Judaicæ interitus. Hæc ratione (α) omnia quam optime cohærent. Nec obstat tam subito Prophetam sermonem suum commutare, cum notissimum sit, Prophetas occasione qualicunque datâ solere digressiones ad N. T. facere, imprimis & calamitates suorum temporum consolari promissionibus de N. T. & de Messia patribus factis, ut inde colligerent finem reip. Judaicæ, interitumque ejus nondum adesse, præsertim in tribu Judâ, ex quâ Messias ille nascendus erat (β) Et Phrasis illa: *in die illa* solet à Propheta de temporibus N. T. accipi vid. c. II, 20. c. IV, 2. c. VII, 21. &c. & (γ) reliquorum verborum emphasis quam maxime correspondet. Quemadmodum cum Brentio sat solide commonstrat B. Seb. Schmidt in Comment. in Jes. c. X, 20. p. m. 114. sq. Atque ex his nunc (δ) sequeretur unum eundemque & apud Prophetam & apud Apostolum esse sensum. Propheta namque vaticinatur, Apostolus vero vaticinii ejusdem ostendit complementum.

## QVÆSTIO. IX.

*Ecquid tandem per Verbum Abbreviatum intelligitur?*

§. I.

**P**ER λόγον idem illud *Verbum* intelligitur, quod in immediate antecedentibus DEus dicebatur συντελεῖν consummare. Idque verbum nihil aliud est quam *verbum ultimum, ultima mens, ultima sententia judicialis, ultimum aliquod decretum*, quemadmodum dicimus: *stat sententia dabey bleibt*. Quo in sensu & verbum συντελεῖν nomenque συντελείας LXX. Interpretes alibi in eodem significato adhibent. Vide loca clarissima 1. Sam. XX, 7. 9. 33. Dan. IX, 27. c. XI, 36. Idem hoc verbum nunc quoque dicitur συντετμημένον *precisum & abbreviatum* i. e. *ultimatum & immutabile*. Hoc verbum autem dicitur DEus facere i. e. *exequi*, verbum hocce decretorium nunc ultimis hisce temporibus Reip. Judaicæ erit DEus executurus. Ut sensus sit, decrevit DEus ultimis illis temporibus, Messia scilicet, finem fore Reip. Judaicæ, & iisdem hisce temporibus paucos illos Messiam recepturos salvandos; reliquos vero omnes Messiam malitiose rejecturos æternum reprobandos, neque adeo fore populum suum. Atque hæc tempora nunc adesse significat Apostolus, in quibus decretum hoc suum ultimum executurus

cuturus sit DEus, & ob paucos hosce salvandos & reliquorum vitæ hætenus pepercisse DEum: Ex quo simul sequitur, non habere Judæos jam quod gloriarentur de prærogativis suis carnalibus præ gentilibus.

§. II. Hoc modo græca versio quam optime quoque convenit cum fonte Hebræo. Sic namque Jesaias utitur  $\tau\omicron$  כריון idque explicat per כלה Quod vocabulum itidem interdum denotat aliquid *ultimi*, sive *judicium* aliquod *practicum*, sive *decretum*. Ita 1. Sam. XX, 33. occurrit pro istiusmodi *ultima*, *certa*, suoque modo *immutabili animi sententia*. Præterea & significat *rem decretam*, quemadmodum *Nebem. IX, 31.* dicitur: *non fecistis eos Kalah* i. e. *non in universum perdidistis eos, vi decreti irrevocabilis, quod fecistis de iis.* Prouti & vi radicis suæ significat in genere id quod *consummatum*, *perfectumque*, ut nihil ei superaddatur, cum quo &  $\tau\omicron$  נהרצה, prius eo magis confirmans quam optime convenit, quod *precisum*, *decisum*, adeoque *ultimatum* quid itidem significat. Quisignificatus, cum omnium optime hic pro præsentis scopo, & connexionem videatur locum habere posse, merito eundem præ aliis hic tenemus. Atque sic juxta Prophetam hic est sensus: fecisse DEum ultimum suum decretum de populo Messiam agnituro eligendo ac reliquis rejiciendis, & tempore Messiaë ultimæ huic populo tempora DEum adducturum esse. vid. *Seb. Schmidt in Comment. in h. l. p. 116. seqq.*

§. III. Et sic omnia (1) optime secum invicem conveniunt. Decretum enim DEI utique est causa executionis, & electio suo ordine facta, de quo Systemata passim, principium salutis nostræ est. Atque hinc pauci saltem actu ipso salvi fiunt, quia pauci saltem per prævisam fidem in Christum sunt electi. (2) correspondent ipsis vocum significatibus non coacte; sed sat genuine prolatis. (3) conveniunt etiam cum locis parallelis. Sic namque & alibi hoc decretum ultimis illis temporibus Messiaë scilicet de populo dicitur à DEO factum *Dan. IX, 27. conf. & Jes. XXVIII, 22.* (4) conveniunt quoque ipsi eventui, sic ostendit id Christus in parabola *Matth. XXII, 3. seqq.* ubi & Judæi quidem dicuntur vocati; sed ob incredulitatem & resistantiam suam finalem quoad maximam partem reprobati, idem clarioribus adhuc verbis ostenditur *Matth. XXIII, 37. 38. 39.* ut alia loca nunc taceamus. (5) Nec analogiæ fidei sunt adversa, sed potius maxime consona. Soli enim finaliter credentes in Christum sunt electi, increduli vero reprobati, quorum utique & major est numerus, quorum autem vitæ temporaliter interdum parcit.

DEUS



DEUS propter electos, ut ex exemplo mundi Antediluvianum, Amoritarum aliorumque patet. (6) idem & quamplurimi ex Celeberrimis Nostratum interpretibus quoad rem ipsam probant, v. g. *Brentius in Comment. in Jes. c. X. B. Aegid. Hunn. in Comment. in Ep. ad Rom. c. IX, 28. Theodoric. Sneyff. in Comment. in Jes. p. m. 187. B. Jacob. Weller. in annot. ad Ep. ad Rom. p. m. 571. ubi & sententiam B. Rungii pro se allegat. B. Dn. D. Calov. in Bibl. illustr. in Jes. c. X, 23. B. Nicol. Hemming. in Commentar. in omnes Epp. Apostol. p. m. 106. B. Balduin. in Comment. in Ep. ad Rom. ad c. X, 28. B. Dn. D. Dorsch. in Anal. Prophet. Jes. pag. 47. B. Dn. D. Seb. Schmidt, l. c. B. Dn. D. Varen. noster in Comment. in Jes. c. X. p. m. 295. B. Dn. D. Schomer. noster in Exeges. Ep. ad Rom. p. 48. & Magnif. Dn. D. Jo. Petr. Grünenberg. noster, Exegeta incomparabilis in Colleg. MS. in N. T. in locum Paulinum, ut alios jam taceamus, docentes, de sententia quadam *judiciaria*, vel *decreto* quodam *divino* hic sermonem esse.*

## QVÆSTIO X.

*Quenam intelligatur terra, in qua hæc debeant fieri?*

§. I.

**R**Abbini intelligunt hic potissimum certas quasdam tribus, potissimum 10. illas, in quibus putant consumptionem hanc factam fuisse. Alii vero tribus quidem omnes; sed saltem terram Judæorum hic intelligunt, ut *Hugo Grotius*, vid. *Tom. 2. Biblior. Critic. p. 2376. Henr. Möller. Hamburgens. in Comment. in Jes. pag. 110. col. l. aliique.*

§. II. Sed vero rectius alii de omnibus tribubus, & ubicunque degunt Judæi, explicant, ut *Cornel. a Lap. in Comment. in Jes. p. m. 2157. Job. Coccejus in Jesa. Vol. 2. Opp. p. m. 902. Forer. in Jes. Tom. 2. Crit. p. 2371. B. Calov. in Bibl. Illustr. in Jes. p. m. 70. sq. & in Ep. ad Rom. p. m. 167. Emman. Sá in Notat. in tot. Script. p. m. 221. aliique.* Ex reliquiis enim istis redundavit justitia DEI non saltem in unam alteramve terram populi Judaici, sed in universum orbem, utpote in quem etiam omnes tribus fuere dispersæ.

D

QVÆ-

## QVÆSTIO XI.

*Annon Verbum hoc absolutum Electionis & Reprobationis decretum confirmet?*

## §. I.

**D**E tali *decreto absoluto* quamplurimi ex *Reformatis* Verbum hocce abbreviatum explicant. Sic *Jo. Coccejus in Comment. in Ep. ad Rom. Vol. 4. Opp. p. m. 523.* hinc exemplum sumit, quod DEUS induret, quos vult, nempe ex hypothesi sua *absolute*. Et *Ludovic. de Dieu in Critic. S. & in locum Propheticum & Apostolicum p. m. 198. & 676. sq.* itidem de *decreto* quodam explicat: *sed absolute*. Sic & *Christoph. Wittich. in investigat. Ep. ad Rom. p. m. 430.* Verbum hoc abbreviatum explicat de *decreto* illo divino ex communi *Calvinianorum* hypothesi, quasi in toto hoc capite de electione & reprobatione DEI absoluta agatur, ad quam hypothesin expresse provocat. Et *Zach. Ursinus in Comment. in Jes. Tom. 3. opp. p. m. 426.* explicat de *decreto* quodam DEI immutabili, cujus nulla alia datur ratio, quam quod absolute ipsi sic visum fuit, & placuit. *Theophilus Raynaudus in tr. de Christo DEO homine l. 2. Sect. 5. c. 8. Tom. 1. Opp. p. 203.* huc quoque nonnullos refert, qui ita, nempe de *absolute* quodam *decreto*, verboque definito ac fixo interpretationem videntur facere, quo fere modo *Galli* dicunt, *uno verbo sic placet, il ny a quvn mot, je le veux, cela sera*, quam interpretationem & approbare dicit *Floraven. l. 1. de Trin. c. 3. ad tert. argum. Arianorum c. Filii Div.* Idem & reliquorum *Commentatorum Calvinianorum* est sensus, si forte eadem nobiscum hic utuntur lingua, mente tamen longe alia.

§. II. Sed vero quamvis quidem hoc verbum abbreviatum explicetur de quodam DEI *decreto*; non tamen (1) intelligendum id est cum *Calvinianis* de *decreto* quodam *absolute*: partim quia *absolute* hocce *decretum* analogiæ fidei orthodoxæ in *Scripturæ S.* sat clare contentæ apertissime contradicit, quemadmodum *Systemata* nostra sufficienter satis probarunt: Partim quia & contrarium ex ipso præfenti loco nostro satis constat. Nam (a) *Consummatio* dicitur *definita inundata justitia*, quæ non male de *Justitia Evangelica* explicatur, quæ non est nisi fide apprehensa. Hanc ergo fidem *decretum* hoc-

cc

ce habuit prævium, atque adeo non fuit *absolutum*. (6) Apostolus expresse loquitur de *vocatis v. 24.* eoque ipso clarissime ostendit, decretum vocationis antecedere decretum electionis. Jam vero in decreto absoluto Vocatio non antecedit, sed demum sequitur. (7) Apostolus *subseqv. v. 30.* ex adductis his locis quoque conclusionem format, quod Israelitæ suâ culpâ pereant, qui pereunt, quodque aliam captaverint viam justitiæ apud DEUM obtinendæ, quam captare oportuit, quod & ulterius *subseqv. c. X.* deducitur. Non ergo *decretum* hic aliquod *absolutum* habetur; sed tale, quod vel fidem, vel incredulitatem & impoenitentiam præviam habuit. Tale autem decretum non est *absolutum* sed omnino *conditionatum*. Atque in hoc sensu rectissime etiam sententiam illam de *decreto* quodam in hoc loco contra *Ludov. de Diæ Calvinianum* rejecit & refutavit *B. Dn. D. Habichborst. in Illustrior. Isaia Locis Decad. 3. loc. 6. §. 4. sqq.* (2) Neque etiam ex sententiâ illa de decreto in præsentis loco sequitur, totum *caput IX. Ep. ad Rom.* de decreto hocce agere, uti quidem Calviniani volunt. Nam à particulari ad universale, à sensu unius vel alterius versiculi ad sensum totius cap. N. V. C. imprimis &, cum Apostolus hoc dictum non ut suum sed ut à Prophetâ Jesaia primo prolatum allegaverit.

## QUÆSTIO XII.

*Num explicatio hujus loci patrocinetur Terminò  
Gratiæ peremptorio?*

§. I.

**R**ecenti adhuc memoriæ nostræ inhæret infausta illa de *Termino Gratiæ peremptorio* controversia, dum nimirum nonnulli docuerunt, cuius homini, imprimis vero homini maxime indurato à DEO certum quendam gratiæ terminum esse positum eoque elapso nullam amplius superesse gratiam. Cum autem *B. Seb. Schmidt in Comment. in Jes. p. m. 117.* in explicatione præsentis loci nostri *decretum* illud *irrevocabile*, sententiam illam *ultimam* de Judæis incredulis vocaverit *decretum* aliquod *peremptorium*, hinc & pro probando termino illo gratiæ ad hanc explicationem quoque provocatū fuit, partim à *Magnif. Dn. D. Rechenb. in Disp. de Grat. revocatr. term. Lips. A. 1700. hab. §. 39.* partim à *Dnn. Lipsiens. in responso suo* quod exhibet *Dn. D. Rechenberg in der ersten Beylage / vid. p. 6. sq.*

D 2

partim

partim à Dn. *M. Job. Georg. Böse* in *Apologia Responso Rostochiensis opposita*, quæ habetur in scripto sub tit. *Responsa in Sachen Johan Georg Bösens Hale Anno 1700. edit. ubi p. m. 77.* explicatio hæc *Schmidiana* allegatur. Sed sufficienter satis dubium hocce solvit *disputatio illa de Novatianism. tam veteri quam recenti cum discuss. problem. de term. peremptor. gratiæ Revoc. sub Præs. Magnif. Dn. D. Schelgwig Gedani Anno 1700. hab. §. 8.* Adversus quæ quidem excipit quædam *Paul. Matthias Engel* / seu potius *Magnif. Dn. D. Rechenberg* genuinus Autor *Epistolæ illius ad B. Dn. Rosteuscher Lips. Anno 1700. edit. p. m. 14.* Attamen & ab aliis quoque contrarium ad oculos satis est ostensum. vid. Dnn. *Wittebergenses* in *responso suo Theol. quod B. Dn. D. Neumann.* exhibet in fine scripti sui: *Erörterung der Frage vom Termino sal. peremt. sive dissp. 2 de hac mater. hab. § germ. vers. vid. p. 108.* quicquid etiam opposuerit *Dn. D. Rechenb.* in *den Anmerkungen über das Wittenbergische Respons. p. 47. sq.* quæ annotationes annexæ sunt der andern *Beilage.* Contra *Bösi* allegationem defenderunt se *Dnn. Rostochiensis* in *der Beschirmung ihres Responsi pag. 329.*

§. II. Verum enim vero nec (I) sententiæ illi de gratiæ termino peremptorio patrocinator explicatio illa loci præsentis hæctenus allata. Nam (1) *Spiritualia* quod concernit, hic plane non agitur de termino quodam hac in vita posito, quem secus sentientes propugnant; sed de decreto quodam ultimo & irrevocabili quidem; sed tamen & fidem & impœnitentiam finalem Judæorum illorum temporum respiciente. Quod autem decretum ab æterno fuit factum, & post hanc vitam executioni datur. Imo (2) plane contrarium ex decreto hocce patescit. Versatur quippe, rejectionem quidem quod attinet, circa eos, qui ad finem usque vitæ suæ Messiam in ultimis illis temporibus repudiaturi. Non ergo terminus aliquis gratiæ potuit positus fuisse, gratia enim illa, quam ad finem usque vitæ rejecerunt, consequè quoque debuit oblata fuisse, & per consequens in hac vita non habuit terminum. Conqueritur *Stephanus Act. VII, 51.* & ipsos *induratos*, de quibus potissimum hic quæstio est, NB. PERPETUO resistere Spiritui S. necessario ergo *perpetuo* Spiritus S. debuit adfuisse. Atque hæc est gratia oblata, cujus adeo non poterit statui terminus, quippe *perpetua* fuit. (3) Decretum illud, de quo in hoc loco agitur,

agitur,

agitur, factum fuit ex *voluntate DEI consequente*; quæ accurate loquendo non versatur circa *media ratione oblationis*, (quod est *voluntatis antecedentis*.) Sed ratione *applicationis* spectata, quomodo nimirum ab hominibus vel applicantur vel non. Atque sic DEUS utique per *voluntatem* suam *consequentem* potuit judæos Messiam verâ fide finaliter recepturos ac retenturos, & finaliter repudiaturos, vel eligere vel reprobare *irrevocabiliter ac immutabiliter*, & nihilominus tamen per *voluntatem* suam *antecedentem* potuit decrevisse ad finem usque vitæ hujus, & perpetuo in hac vita Messiam proponere in verbo, atque sic salutis media, ipsamque adeo gratiam offerre. Quemadmodum & reapse factum fuit, dum Evangelium ad usque excidium Reip. Judaicæ fuit prædicatum, & contumacissimi Judæi ad finem usque vitæ suæ in terra Evangelium de Christo audiverunt. conf. & loca *Jes. LXV, 2. Matth. XXII, 3. sqq. c. XXIII, 37. &c.* (4) Si ex decreto electionis & reprobationis sequeretur terminus gratiæ, terminus hicce omnibus & singulis hominibus datus esset. Quod tamen deprecari videntur illi, qui potissimum de *solis induratis & excæcatis* peccatoribus volunt loqui, quales tamen non omnes sunt, qui damnantur. Nec (II) Speciatim locutio illa *Schmidiana*, quæ potissimum hic attenditur, in qua decreti alicujus peremptorii fit mentio, sententiæ huic de *termino gratiæ peremptorio* patrociniatur. Nam (1) non loquitur de *termino* quodam *gratiæ* in hac vita, sed in altera vita, aut si de hac vita loqueretur, non de subtractione gratiæ; sed de *deletionem Reip. Judaicæ* intelligendus foret. Quæ vero deletio saltem temporalem & carnalem quandam prærogativam respiceret. Neutro vero modo attenderetur status controversiæ (2) per decretum suum non aliud intelligit, quam quemadmodum communiter orthodoxe contra *Calvinianos* explicari solet. Quomodo autem ex hac explicatione *terminus gratiæ* plane non sequatur, ex modo jam dictis patebit. Vocet autem decretum hocce *peremptorium*, non in alio sensu, ac se ipsum explicat, prouti nimirum idem ac *irrevocabile, ultimum*, sive ut communiter alias Theologi loquuntur, *immutabile*. Atque hæc est communis illa Theologorum de decreto electionis & reprobationis doctrina, ex quâ tamen terminus gratiæ non sequitur, ut jam monuimus. Aliàs B. huncce Theologum termino gratiæ peremptorio plane non favisse, ex aliis ejusdem locis sat clare jam probatum

est à Dnn. Wittebergensibus in responso jam citato. conf. & Admod. Rev. Dn. M. Christ. Reinecc. in Bosianism. per responsa & testimonia Theolog. condemnat p. 381. sqq.

## QVÆSTIO XIII.

Num in Paulino textu, ut nunc quidem habetur, absurde allegata sit LXX. Interpp. Versio?

### §. I.

**Q**uemadmodū quidem Paulus locum huncce ex *Jesaja* allegavit, reperitur & ille in *Versione græca LXX. Interpp.* excepta particula ὅτι, quodque apud LXX. habeatur, ἐν τῇ οἰκισμένη ὄλη. Hinc *Hug. Grotius in Ep. ad Rom. Tom. 4. Crit. Anglican. p. m. 2706.* docet evidentem hic esse trajectionem, & recto ordine τὸ ὅτι debere præcedere, item in Paulino textu, qualem nunc habemus, satis absurdum esse, poni primum γὰρ, deinde ὅτι, & omnino hanc lectionem interpolatam esse ex LXX. Veterem autem lectionem extare in *MSt. Alex.* & sic habere: λόγον γὰρ συντελεῶν καὶ συντέμνων ποιήσει κύριος. Ἐπὶ τῆς γῆς eaque sufficere putat, satisque exprimere id, quod vult *Esaias.* conf. & *Jo. Mill. in N. T. in notat. ad c. IX, Ep. ad Rom. p. 444. Christophorus Wittich. in investigat. Ep. ad Rom. in h. l. p. m. 427. & 429.* putat, Apostolum ex memoria hæcce citasse, indeque ordinem invertere.

§. II. Jam equidem nonnullorum est sententia, Christum & Apostolos in citando V. T. semper secutos esse LXX. interpretes, quamvis alii contrarium tueantur, vid. *Matth. Petitdidier. in dissertat. Histor. Critic. in S. Scriptur. dissert. 8. p. m. 68. sq. Richard. Simon. in Opusc. Critic. advers. Is. Voss. p. m. 74. sq. Io. Henr. Hottinger. in Thesaur. Philol. l. 1. c. 3. qv. 11. p. m. 330. sqq.* ut alios nunc taceamus. Communior tamen Nostratum est sententia, Spiritum S. in N. T. interdum usum esse versione hac, interdum vero non, vid. *B. Calov. in Critic. S. diatr. 11. p. m. 496. sqq. B. Pfeiffer. in Crit. S. c. 11. qv. 4. p. m. 455. idem quoque sentiunt Hottinger. l. c. & Jo. Leusden. in Philol. Hebræo mixt. dissert. 4. qv. 19. p. m. 34.* Alii distinguunt inter versionem vulgatam & LXX. Hinc *Hammondus* in præsentem nostrum locum in *Annot. ad N. T. Tom. 2. p. m. 51.* putat vulgatam

Vulgatam hujus loci lectionem, quæ ita orditur: λόγον δ' eatenus esse veram, sed videri in sequentibus voces nonnullas è LXX. intt. huc esse translatas. Alia adhuc de hac distinctione habet *Joseph. Cooper. Angelus in Domus Mosaicae clave pag. m. 227. seqq.* Quicquid sit, prolixius hac vice de Versione illa Græca ipsa non disputabimus, præsentem nostrum locum quod concernit, tum quidem ex collatione cum versione illa græca videtur apparere, eum ex eadem esse allegatum. At tamen ita, ut dicamus (I) absque ulla absurditate sic in præsentem textum, ut quidem nunc habetur, legi. Quæ *Grotius* adduxit, ita sunt comparata, ut (1) sufficienti destituantur probatione. Sic namque recte monet *Joh. Clericus in castigationibus Hammond.* in *h. l.* male hunc locum emendari ex uno *Codice Alexandrino*, adversantibus ceteris omnibus codicibus & præcis interpretibus. Quod si autem emendanda foret LXX. *Viralis versio*, potius id ex *Codice græco N. T. Θεοπευσια* quoad præsentem locum fieri oportet, quam ex quovis alio *MSto.* (2) ut plane falsa nitantur hypothese, nempe corruptione fontium. Quæ tamen satis jam est refutata. (3) ut conciliatio quædam facile possit dari, si nimirum saltem subintelligatur vocula: 'Εστ', vel capias *participium* pro *præsenti* ex *Hebraismo.* vid. *Dan. Heins.* in *Exercit. Sacr. ad N. T. l. 8. c. 4. p. m. 433.* Et contra *Grotium* conf. *B. Calov.* in *Bibl. Illustrat. in locum Apostol. p. m. 167.* *Joh. Coccej.* in *Ep. ad Rom. vol. 4. Opp. p. 525.* *Wittich. l. c. p. 430.* Dicimus & (II) Non ita ex memoria hæc recitavit *Apostolus*, ut propterea mutatio quædam inde orta. Sic namque inde lapsus quidam memoriæ sequeretur, qui tamen cum immediata *Θεοπευσια* stare nequit. vide *Systemata* passim.

## QVÆSTIO XIV.

*Num LXX. Interpretum versio hic allegata recte respondeat fonti?*

§. I.

**B***Eza in notis in N. T. in h. l. non adeo bene de versione hujus loci judicat. Nemo, inquit, inficiari potest, Græcos interpretes negligenter admodum, quod ad voces ipsas attinet, hunc locum convertisse. Contra quem autem versionem hanc prolixius defendit Ludov. de Dieu in Critic. S. in Animadvers. in Jes. X. p. m. 198.*

§. II Nos

§. II. Nos quamvis quidem facile concedamus, *כִּי מִדָּא* in hoc loco *LXX.* *Interpretes* fontem Hebræum non fuisse secutos. Attamen rem ipsam quod concernit, sensus Prophetæ utique est expressus, uti ex collatione illa supra jam instituta patere potest. Sic quoque judicat de hoc loco *Phil. Melancthon* in *Comment. in Ep. ad Rom. part. 3. Opp. p. 1018.* *B. Calov.* in *Bibl. Illustr. in Jes. p. 71.* *Henr. Moller. Hamburgens.* in *Comment. in Jes. p. m. 110. col. b.* Prolixiorem quoque collationem hic instituit, explicationemque addit *B. Dn. D. Habichhorst.* noster in *Illustrior. Jesaia locis Decad. 3. loc. 6. §. 9.* conf. & *B. Dn. D. Varen.* in *Comment in Jes. cap. X, p. m. 295.*

## QVÆSTIO. XV.

*Num & B. Luther. noster locum præsentem recte verterit?*

§.

**I**N Versione loci Apostolici *B. Lutherus* noster eandem ferme retinuit versionem, quam & in versione loci Isaiani fecerat, & potissimum respexit significatum vocis Hebr. כִּי וְ כֻלָּה Cumque *B. Lutherus* non saltem paraphrastes, sed & Metaphrastes fuerit, hinc sensum tam in versione loci Prophetici quam Apostolici non male expressit. Id enim exponit, quod revera in decreto divino habebatur. Quod & *Glossa Marginalis* eo magis confirmat, quæ ad *c. IX, Ep. ad Rom. v. 28.* Ita: *Ob wohl das mehrer Theil dahin fällt und ungläubig bleibet / wird er sie doch nicht alle lassen also fallen / sondern die übrigen erhalten / und durch sie sein Wort und Gnade desto reichlicher außbreiten / dadurch sie gerecht und herrlich werden.* Non ergo habet *Sixtinus Amama*, quod in *Antibarbar. Bibl. l. 4. p. m. 650.* asserat, *Lutheri interpretationem qui defendat nullum se videre;* cum tamen defensio quædam utique locum habere possit. Neque meliorem versionem germanicam hujus loci hæc Lutherana habemus. *Caspar Ernst Triller* in der *Untersuchung des N. T. p. m. 380. sqq.* ita vertit: *Weil der Herr ein abgekürztes Wort wird machen auff der Erden.* Quæ autem versio quidem est à verbo ad verbum; sed germanice nullum dans sensum: Pariter & obscure ac inutile vertit *Jo. Henr. Reitz.* in versione sua *N. T. p. m. 321.* *Der Herr wird ein abgeschnittenes im Lande machen.* Atque hæc hæc vice nobis sufficient. Nos interim canimus:

**SOLI DEO GLORIA.**



*Ad Nobiliss. & Clariss. Dn. Respondentem.*

**I**Ta apud nos per aliquot annos vixisti, optime AU-  
RELI, ut æqvam pietatis & industriæ laudem apud o-  
mnes obtinueris. Modesta & sedata vivendi ratio,  
quæ si à Theologiæ cultore absit, frustra successus & fru-  
ctus à DEO benedictus expectari potest, omnibus jam-  
diu innotuit. De diligentia Tua in ponendis veræ The-  
ologiæ fundamentis & prosequendis eum in finem variï  
generis studiis cum cæteris hujus Academiae doctoribus  
testis ego quoque nequaquam fallax esse possum. Vidi  
Te quotidie inter discipulorum cœtus, non oculis tantum  
meis obversantem, sed & attentioni quam maxime dedi-  
tum. Quæ singula nunc publica Disputatione, in qua  
profectus Tuos omnibus palam facies, quasi obsignabis.  
Quam itaque opem ædificandæ brevi patriæ Ecclesiæ fa-  
cis, eandem & Tibi & illi ex toto animo gratulor, utque  
in patriam, utinam brevi omni periculo liberandam,  
feliciter redeas, devotis precibus à DEO exopto. Scr.  
XIX. Junii MDCCX.

*JO. FECHT. D.*

---

*NOBILISS. ac CLARISS. DN. RESPONDENTI*

*S. P. P.*

*PRÆSES!*

**N**On nobis vivimus hoc in mundo, sed aliis, qui-  
bus inserviando luminis accensi instar utique consumimur.  
Hic finis quoque Studii præsertim Theologici nostri debet esse,  
in quo non nobis; sed DEO & proximo prodesse, summum  
nostrum merito est studium. Dona quippe nostra non nostra sunt,  
sed aliunde ea accepimus, coelitus data. Hi ergo rivuli non sibi flu-  
ant, aut in se ipsos; sed in mare illud, ex quo profluunt, aliorum ri-  
vorum instar insinuare rursus sese tenentur, in gloriam nimirum DEI  
Ecclesiæque, quæ DEI est, usum. Optima ergo laude ornandus es Cla-  
riss. DN. AURELI, quod & tu scopum huncce præfixum conatibus tu-

**E**

is ha-

is habeas. Adspirante Divina Gratia plane egregios in studio Theologico fecisti progressus, magna cum diligentia ei operam navando, & diligentiae sinceram probitatem jungendo. Nunc & publico quodam specimine produs praefixum illum scopum, quomodo nimirum non tibi, sed aliis, imprimis DEO, Ejusque Ecclesiae inessere gestias. Age! ulterius sic pergas, & quando tandem, DEO sic dante, nobile aliquod Almae Ecclesiae Suecicae, a qua & Orthodoxa Germanica nostra maxime afflicta bona quaevis sibi promittit, Lumen evades. Begnissimum illud Numen hanc ad metam porro laudabilissima conamina tua omnia quam benevole dirigat, omni quae exoptata tam corporis quam animae prosperitate beet Te quam largissime. Ceterum in DOMINO Vale, faveque

*Scribendam Rostochii d. 26.*

*Jun. A. O. R. 1710.*

*Claritatis T.*

*Addictiss.*

### IN HONOREM

Præstantissimi, Ornatissimi atque Politissimi Viri-Juvenis

*Domini Respondentis Joannis Aurelii,*

Amici & Consanguinei per dilecti, jamque a primis  
annis bene noti Amica manu subjecit.

**U**Na virtutis arduæ datur via: Per labores ad honores; Per aspera ad planiora: quam Tu, amice infucate, nunquam non ire perrexisti. Laborem tuum in studiis indefessum ipse contestari possum, qui una Tecum communia ac amica in Scholis & Academiis, tam praesens, quam absens, habui studiorum commercia; Iniquus igitur in Te essem, si, praetermissa hac occasione, Tibi laudabile illud studiorum tuorum specimen, quod ex Fonte Sacro haustum jam jam defendendum prolaturus sis, ex animo impense non gratularer. Certo persuasus, insignem exinde Ecclesiae Patriae nasciturum fructum & utilitatem, magnum Vener: Parenti Tuo Solatium, omnibusque: Tibi bene cupientibus gaudium. Via hoc, mi AURELI, qua incedere coepisti, perge! DEus Ter Opt. max. Tibi aperiat benedictionis suae Fontem; Idemque: Te custodiat. felici successu ducat & in patriam reducat! Scrib. festinanti calamo Lundby Wätlehärat St. V. die XX. Apr. Anni MDCC.X.

*Gratulabundus licet occupatissimus,*

**LAUR. BRUHN.** Vice Pastor Loci.

**A**URELIUS der will heut zur Catheder gehen /  
Und der erhabne Geist / eilt nach berühmten Musen,  
Die Weißheit von Athen, und was von alten Drusen  
Der Römer Fleiß gesetzt / kan hie zusammen stehen.  
Und darum fehlt es nicht an güldne Jasons Bliesen /  
Der Purpur selbst muß / auff allen Seiten bleiben /  
Ja selbst die Ewigkeit soll hie ein Denckmahl schreiben  
Und Arons Balsam kan sich tausendfach ergiessen :  
Und also bleibt's dabey man muß die Früchte sehen /  
Die deine muntre Zweig bey vollen Ästen führen /  
Drumb will ich nur zum Schluß annoch diß Wort be-  
rühren :

AURELIUS der will heut zur Catheder gehn.

Mit diesen wenigen hat seine sonderbare Affection  
und Schuldigkeit gegen dem Hrn. Respondenten  
als seinen wehrtesten Hrn. Landsmann contesti-  
ren wollen.

Rostoch. d. 20.  
Junii, Ao. 1710.

**J. P. PAULIN.**

Goth. Sjev. L.L. Stud.

---

**MONSIEUR!**

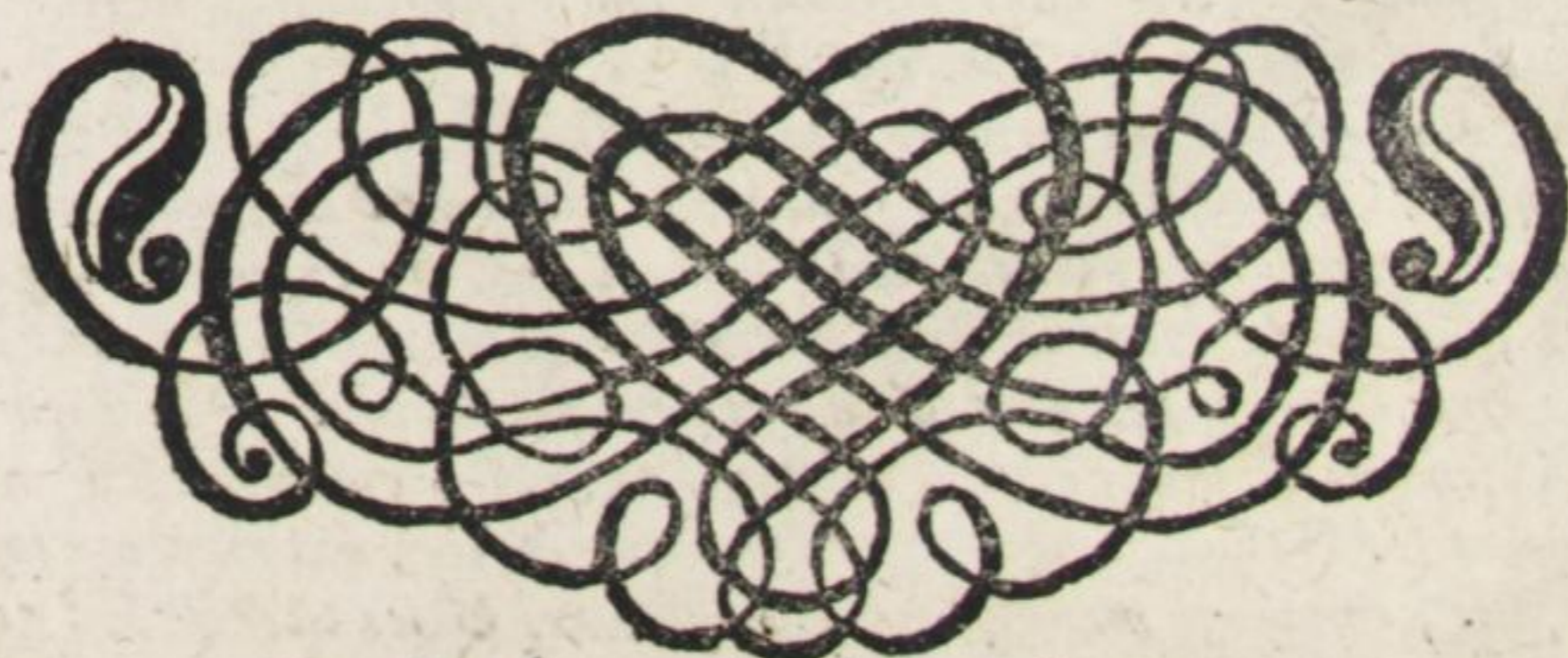
**L**es richesses & les plus pretieux, qu' un jeune homme  
puisse acquerir dans le monde, sont, selon le sentiment des  
personnes les plus eclaireés, la science & l' etude de belles let-  
tres; ainsi qu' il n' ya personne qui puisse sans grands travaux & de  
longues veilles en recueillir des fruits, qui meritent l' applaudissement  
de ceux, qui en sont venus à bout. Ou se, ait par experience, que  
toux ceux qui briguent ce degre d' honneur ne peuvent point y monter  
sans être favorisé des dons & des talens particuliers de la nature  
aussi bien que d' une patience constante de souffrir toute sorté d' in-  
commodité. Voila ce que c' est, mon cher Frere, qui rend ma joye  
parfaite, en voyant manifestement les faveurs & les liberalités, que  
b. Auteur

L' *Autheur* de l' *univers* a repandu sur votre esperit, de sorte que je puis dire à votre loüange & avec justice que depuis votre bas aage vous avez toujours donne des marques authentiques de votre emulation, & vous avez employé tous les soins imaginables à vous procurer toutes les lumieres requises pour parvenir à la coanoissance du sujet de votre bonheur & de l' unique objet de vos esperances. L' ay beau faire de vouloir mettre au jour l' effect de toutes veilles, les theses que vous allés soutenir nous en laissent des preuves convaincantes & en rendent un temoignage effectif, aussi bien que le commun consentement, de tous le grands hommes, sous lesquels vous avez tant profité, non seulement dans la plus fameuse universite de la patrie, mais aussi dans celle ci, qui par l' eclat de ses grands Docteurs, vous a obligée, malgré tout l' obstacle du monde, a lui rendre la seconde visite. Enfin pour eviter la jalousie des envieux, l' etroit lien du sang ne me permet point de vous donner de l' encens selon vos merites, & mon peu d' eloquence me le defend absolument, c' est pourquoi je me contente de vous feliciter de l' accomplissement de tous vos grands desseins & des presens que Pallas vous va offrir en recompense de vos labeurs. En attendant, je souhaite que le ciel accomplisse tous vos desirs, & vous fasse meriter dignement les lauriers dont Apollon doit vous embellir & vous accorde sintout ce qui vous peut procurer l' approbation de Dieu & hommes, je vous prie d' etre persuade, que je ne cesserai jarmais des vous donner des preuves certaines, que je suis beaucoup mieux que je ne scaurois vous exprimer avec toute la sincerite possible

à Jönköping d. 4.  
Maji 1710.

Monsieur Mon cher Frere  
votre tres affectionné & tres oblige Serviteur.

ANDRE AURELL.



Coll. diss. A. 172, 42